

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Seminární práce k předmětu SEMINÁŘ O JUNGOVI

Carl Gustav Jung

- OBRAZ ČLOVĚKA A BOHA V JEHO POJETÍ PSYCHOLOGIE

Vyučující: PhDr. Jan Polivka
Student: Jaroslav Fogl
Ročník: druhý
Akademický rok: 2001/2002
Datum: 6. 5. 2002

Úvod

Tuto práci jsem se rozhodl napsat za účelem většího vzdělání v Jungově psychologii, zejména v jeho postoji k náboženství. Již při studiu psychologie mě tento veliký člověk nadchl pro svoje reálné a pravdivé myšlenky. Přesto bych chtěl, aby tato práce byla jakýmsi stručným průřezem jeho psychologie náboženství, protože z jeho rozsáhlého „Výboru z díla“, by bylo mnoho věcí, které jsou velice působivé a hodné uvedení.

1. Osobnost a život C. G. Junga

Je celkem zarážející, jaký přínos pro psychologii má Jung. Tento významný člověk se narodil 26. července 1875 v Kesswilu, který se nachází v severošvýcarském kantonu Thurgau. Pochází z rodiny protestantského duchovního, který měl za svůj život tři děti. Když bylo Carlu půl roku, přestěhovala se rodina, jak už to tak u protestantských pastorů bývá, do Laufenu a ve čtyřech letech se stěhovali opět do Kleinhüningenu u Basileje. Je o něm také známo, že pochází z velice vzdělané a nedané rodiny. Již jeho dědeček, stejného jména jaké má on, se zasloužil o rozkvět univerzity a především lékařské fakulty v Basileji.

Manželství obou rodičů nebylo harmonické. Je zde také patrný jeho postřeh života a jednání matky, kterou popisuje jako bytost s dvěma osobnostmi: *"jedna byla vřele lidská, s tradičními názory, vázaná na tento svět, neškodná, druhá byla zvláštní, jakoby mimo přítomný svět, neškodná, nepředvídatelná, hrozivá osobnost, hovořící sama se sebou a říkající věci, které se syna hluboce vnitřně dotýkaly."*¹ Tato rodinná neharmoničnost měla veliký dopad na výchovu malého Carla Gustava, kterého díky tomu vychovávala jeho teta. *"Již v průběhu dětství u sebe Jung pozoroval – obdobně jako u své matky – dvě roviny prožívání, dvě osobnosti."*²

V roce 1881 začal chodit do školy, k níž měl obzvláštní odpor, především k hodinám tělocviku. Jeho náhled na školu se nezměnil ani přestupem na gymnázium, kde prožíval obzvláště silně nástup neurózy, způsobenou i zčásti jeho nedobрым vztahem s jedním spolužákem. Na základě této zkušenosti přestal chodit do školy a vrátil se ke studiu až po zaslechnutí rozhovoru lékaře s jeho otcem, kde lékař doporučil otci, aby malý Carl chodil do školy, jinak spadne do nějaké neurózy nebo psychózy.

Po maturitě v roce 1895 se na základě jednoho snu rozhodl pro studium medicíny na Basilejské univerzitě. Zde se setkává s mnohými filozofy, kteří jej značně ovlivnili, především Kanta a Hartmann. Studium medicíny ukončil v roce 1905 a k překvapení svých profesorů se rozhodl pro studium psychiatrie. Zde se také za svých studijních let věnuje studiu parapsychologických jevů. V roce 1903 se oženil s Emmou Rauschenbachovou, s níž měl 5 dětí a která se účastnila jeho výzkumů. Po nástupu na psychiatrickou léčebnu se setkává se starým systémem léčby a snaží se proniknout sám do tajů psychiky člověka a trochu tento systém obnovit. Během této stáže se seznámil s Freudem, ke kterému měl již od počátku vyhraněný vztah. Je také známo, že Freud do Jungova pojetí přinesl mnoho nových postřehů, ale Jung Freudovi již od počátku vyčítal jeho příliš vyhraněné zaujetí na sexualitu. Jejich spor se vedl především v otázce libida a symbolu atd.

¹ JUNG, C. G. *Duše moderního člověka*. Brno: Atlantis, 1994, s. 370.

² *Tamtéž*

Carl Gustav Jung – obraz Boha a člověka v jeho pojetí psychologie

V roce 1909 odešel pro pracovní přetížení a neshody z kliniky v Basileji a začal provozovat soukromou praxi ve svém domě v Küssnachtu u Curychu. Zde dochází k jeho značné introverzi a dezorientaci a prožívá svůj první prožitek setkání s nevědomím. Kontakt s realitou mu zprostředkovali lidé přicházející do jeho ordinace a početná rodina, kterou musel uživit. Své psychologické zážitky a postřehy z tohoto období se snažil zachytit v mnoha literárních dílech a článcích. Z té doby 1913 – 1919 pochází veškeré pojmy analytické psychologie.

V období mezi válkami se zabývá studiem primitivních náboženství a zasahuje i do studia alchymie. V roce 1942 se vzdal profesury v Curychu a v následujícím roce byl jmenován řádným profesorem na univerzitě v Basileji. Svého učitelského úvazku se však vzdal již v roce 1944 kvůli prodělanému srdečnímu infarktu. Zde je také znám jeho prožitek nevědomí v nemoci, během níž upadal do bezvědomí.

S přibývajícímí léty se stávala témata jeho prací náročnějšími. V padesátých letech publikoval své nejzávažnější práce, jako je Studie o synchronicitě jako principu akauzálních souvislostí.³ Jeho pozornost se však přesunula i na psychologické vysvětlování náboženství, jako jednoho z fenoménů lidské společnosti. *"C. G. Jung velmi záhy poznal, že psýché spontánně produkuje obrazy náboženského obsahu, že je tady naturaliter religiosus nebo naturaliter christiana. Jako lékař si všiml, že náboženský problém, je častou příčinou neuróz, a to zejména v druhé polovině života. S narůstajícím věkem a zejména poznáním sílil jeho důraz na náboženský radikál psýché, což je patrné z jeho práce vědecké a psychoterapeutické."*⁴ Ve svých vzpomínkách zaznamenaných Anielou Jafféovou říká: *„Zjišťuji, že všechny mé myšlenky krouží kolem Boha jako planety kolem Slunce a jsou Jím jako planety Sluncem neodolatelně přitahovány. Musel bych to ociťovat jako nejtěžší hřích, kdybych měl této síle klást odpor."*⁵ Tento veliký muž zemřel 6. června 1961 po krátké nemoci ve svém domě v Knüssnachtu uprostřed početné rodiny.⁶

³ Synchronicita = čtvrtý exiplotní princip vedle principu času, prostoru a kauzality, který umožňuje hlouběji pochopit skutečnost, zejména nevědomé psýché.

⁴ JUNG, C. G. *Duše moderního člověka*. Brno: Atlantis, 1994, s. 377.

⁵ *Tamtéž*, s. 378.

⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 369 – 378.

2. Obraz Boha a člověka v Jungově analytické psychologii

2.1. *Otázka lidského vědomí a nevědomí*

Abychom lépe pochopili Jungovi vývody o obrazu Boha a člověka v lidské psychice, bude dobré, když se nejdříve zaměříme na pochopení toho, co si představoval pod pojmy vědomí a nevědomí.

Kdybych chtěl tyto pojmy převést do svého vlastního slovníku, použil bych jako příklad ledovec. Ledovec má tu vlastnost, že je vidět jeho malá část na povrchu, ale mnohem větší část je skrytá ve vlnách oceánu. Stejně tak je to s naším vědomím a nevědomím. *"Nevědomí je starší než vědomí je prvotní daností, z níž se stále znovu vynořuje vědomí."*⁷ Nevědomí je tedy počátkem veškerých psychických pochodů. *"Vědomí je ve všech významných životních situacích nesporně závislé na nevědomí."*⁸

Přesto v člověku nedominuje pouze nevědomí osobní, které je charakterizováno životní historií jedince, jako jsou: potlačené, vytěsněné, zapomenuté, podprahově vnímané obsahy, ale je též řízen kolektivním nevědomím, které vzniká na základě předaných obsahů vznikajících již od nejranějšího dětství.⁹

Nechtěl bych se zabývat ještě podrobnějším vysvětlením této teorie, ale chci jen mírně nastínit to, co hluboce ovlivňuje naše vědomí a tedy to, co považuje Jung za nejhlubší zdroj našeho nevědomí; za což považuje archetypické náboženství u každého člověka, tvořené kulturními, společenskými a náboženskými danostmi.¹⁰

2.2. *Náboženské ideje u člověka*

Ve srovnání s předchozím krátkým vysvětlením vědomí a nevědomí, můžeme v zásadě říci, že *"lidské ideje se vyskytují téměř všude a ve všech dobách, a dokonce se mohou vytvářet zcela spontánně samy od sebe, a to zcela nezávisle na migraci a tradici. Jedinec je nevytváří, nýbrž ony se mu přiházejí, ba dokonce přímo se individuálně vnucují."*¹¹ To jsou tedy nevědomé obsahy, které vystupují na povrch v době, kdy to člověk nechce a kdy si to nemůže přát ani nepřeje.

Co znamená však v Jungově pojetí pojem náboženství? *"Pojmem náboženství myslí to, co je „pečlivé a svědomité dbaní a zachovávání numinozma"¹² - což je nevyslovitelné a tajemné a je to*

⁷ JACOBI, J. *Psychologie C. G. Junga*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992, s. 9.

⁸ *Tamtéž*

⁹ *Tamtéž*, s. 10.

¹⁰ Srov. JUNG, C. G. *Duše moderního člověka*. Brno: Atlantis, 1994, s. 378.

¹¹ JUNG, C. G. *Výbor z díla. Obraz člověka a Boha*. 4. Svaz. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2001, s. 14.

¹² Numinosum – je to pojem který užil Rudolf Otto pro nevyslovitelné, tajemné, děsivé, něco, co je zcela jiné, bezprostředně zakusitelná vlastnost příslušející božskému. - JUNG, C. G. *Duše moderního člověka*. Brno: Atlantis, 1994, s. 319.

Carl Gustav Jung – obraz Boha a člověka v jeho pojetí psychologie

bezprostředně zakoušená vlastnost náležející jen tomu, co je božské. - toto působení člověka uchvacuje a ovládá lidský subjekt, který je vždy mnohem spíše jeho obětí, než jeho tvůrcem."¹³ Jinými slovy, je to určitý náboženský prožitek, který člověk prožije, a který jej vede k zamyšlení nad tím, jestli přeci jen neexistuje někdo, kdo řídí běh dějin. Pro větší a bezprostřednější prožití numinozma používá lidstvo již od pradávna veliký počet rituálních úkonů. Tyto úkony, nejen že navozují pocit tajemna, ale také prohlubují víru, se kterou jsou veškeré rituály spojené.¹⁴ "Mohli bychom tedy říci, že výraz náboženství označuje zvláštní postoj vědomí, které se změnilo v důsledku prožitku zkušenosti numinóza. Náboženské vyznání jsou kodifikované a dogmatizované formy původních náboženských zkušeností. Obsahy zkušeností byly posvěceny a zpravidla ustrnuly v nějaké pevné, často komplikované myšlenkové stavbě."¹⁵ Jung poukazuje na to, že každý člověk má, tímto způsobem dědičnosti a kulturnosti, do sebe vložen určitý komplex, který je v člověku hluboce uložen, vychází do vědomí a utváří jednání a myšlení člověka. Tohoto nebezpečí neosobního ovládnutí, si je člověk hluboce vědom, bojí se uvědomit sám sebe a vytváří nesčetné množství magických rituů, aby se ubránil proti neočekávaným a nebezpečným tendencím nevědomí.¹⁶ Člověk má prostě strach, že bude v určitých situacích svého života jednat jinak, než by měl a jinak, než mu dovoluje morální a náboženský kodex daného území.

"Má psychologická zkušenost, říká Jung, mi neustále ukazovala, že jisté obsahy pocházejí z psýché, která je úplnější, než vědomí. Obsahují často analýzu, či vhled nebo vědění, které by příslušné vědomí nedokázalo zplodit. Pro takové události máme výstižné slovo - intuice... Neberou ale nikdy v úvahu, že člověk intuici nevytváří. Naopak intuice přichází vždy sama od sebe, a můžeme je pak jen zachytit, jsme-li dostatečně chytří a rychlí."¹⁷ Proto do tohoto světla klade i ideu Boha, jež také vychází z psýché a utváří naše jednání.

2.3. Idea Boha

Jung ve své knize *Wandlung und Symbole der Libido* tvrdí, že "v psychologickém smyslu není představa boha nic jiného, než komplex archetypické povahy, takže ji dlužno považovat za reprezentanta určitého množství energie (libida), která na sebe bere formu průmětu."¹⁸ Jung, přesto že je hluboce věřícím člověkem, který je schopen na konec svého života říci: „zjišťuji, že všechny mé myšlenky krouží kolem Boha jako planety kolem Slunce a jsou Jím jako planety Sluncem neodolatelně

¹³ JUNG, C. G. *Výbor z díla. Obraz člověka a Boha*. 4. Svaz. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2001, s. 14.

¹⁴ Srov. JUNG, C. G. *Výbor z díla. Obraz člověka a Boha*. 4. Svaz. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2001, s. 14 – 15.

¹⁵ JUNG, C. G. *Výbor z díla. Obraz člověka a Boha*. 4. Svaz. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2001, s. 16.

¹⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 23 – 30.

¹⁷ *Tamtéž*, s. 59 – 60.

¹⁸ SKALICKÝ, K. *Po stopách neznámého Boha*. Praha: AULA, 1994, s. 99.

Carl Gustav Jung – obraz Boha a člověka v jeho pojetí psychologie

přitahovány . Musel bych to ocitovat jako nejtěžší hřích, kdybych měl této síle klást odpor.“¹⁹ – nepojímá svoji psychologii jako nějaký důkaz Boží existence, ale jako čistě vědecká a psychologická východiska pro psýché člověka.²⁰ Je to tedy pokus o odhalení věčných pochodů psychických proměn u člověka.

"To, že se Jung spokojuje s psychologicky poznatelným a odmítá ve svém učení metafyzická hlediska, nemá tedy být žádným gestem skepticismu namířeného proti víře nebo důvěře ve vyšší moc. „Máme se přísně varovat každé výpovědi o transcendentnu, neboť by stále svědčila jen o směšné domyšlivosti lidského ducha, který si není vědom své omezenosti. Je-li tedy Bůh nebo tao pojmenováním hnutí nebo stavu duše, je tím něco řečeno jen o poznatelném, nikoli však o nepoznatelném, o kterém nemůžeme podat vůbec žádnou výpověď". Říká-li tedy Jung jako psycholog, že „bůh je archetyp", míní tím „typ v duši, což, jak známo, pochází od „typos" = úder, vtisknutí. Samo slovo archetyp předpokládá tedy ražbu ... V kompetenci psychologie jako empirické vědy je pouze zjistit, zda v duši nalezený „typus" může být na základě srovnávacího výzkumu označen např. za „boží obraz" nebo ne; o možné existenci Boha tím není řečeno nic pozitivního ani negativního. Stejně tak málo potvrzuje např. archetyp „hrdiny" skutečnou existenci takové postavy ... Jako oko slunci, tak odpovídá duše Bohu; v každém případě musí tedy duše mít možnost vztahu, srovnání s boží podstatou v sobě, jinak by souvislost nemohla existovat. Toto srovnání je v psychologické formulaci archetypem obrazu Boha." Více o tom z hlediska psychologie říci nelze a ani nemá být řečeno."²¹

¹⁹ JUNG, C. G. *Duše moderního člověka*. Brno: Atlantis, 1994, s. 378.

²⁰ Srov. JUNG, C. G. *Výbor z díla. Obraz člověka a Boha*. 4. Svaz. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2001, s. 81.

²¹ JACOBI, J. *Psychologie C. G. Junga*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992, s. 76.

Závěr

Je samozřejmé, že je toho mnohem více, co by se o Jungovi dalo napsat. Jeho plodný život, jaký prožil Jung přinesl mnoho spisů a výtisků, v nichž rozebírá a odůvodňuje své teorie. Přesto si myslím, že Jung pronikl velice daleko v oblasti psychologie a má proto v ní nezastupitelné místo. Mě na jeho pracích zaujala jeho poslední myšlenka, kterou jsem uvedl v textu dvakrát a jež je východiskem pro psýché u člověka. Je to úplně jiný pohled, než vnesl do psychologie Freud, který vše zaměřil na sexualitu. Tehdy, když se s ním Jung rozešel, přichází na skutečnost, že původním archetypem, který máme hluboce vtisknut do duše je smysl pro transcendentno, numinozmo a náboženství. To jsou archetypy, které jsou do nás vloženy již od pradávna a které ovlivňují náš život. Víme také, že jakmile se snažíme tyto archetypy boha vytlačit na okraj, stávají se stejně aktuálními v situacích, kdy si vytváříme vedlejší modly a bůžky.

Jsem velice rád, že jsem mohl dělat tuto práci, ani ne proto, co jsem na těchto stranách uvedl, jako spíše za to, že jsem mohl přečíst jednu z částí Jungových děl a tak hlouběji pochopit jeho psychologický přínos.

Literatura

- **JUNG, C. G.** *Duše moderního člověka*. Brno: Atlantis, 1994.
- **JACOBI, J.** *Psychologie C. G. Junga*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 1992
- **JUNG, C. G.** *Výbor z díla. Obraz člověka a Boha*. 4. sv. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka, 2001
- **SKALICKÝ, K.** *Po stopách neznámého Boha*. Praha: Aula, 1994

Obsah

ÚVOD.....	2
1. OSOBNOST A ŽIVOT C. G. JUNGA.....	3
2. OBRAZ BOHA A ČLOVĚKA V JUNGOVĚ ANALYTICKÉ PSYCHOLOGII.....	5
2.1. OTÁZKA LIDSKÉHO VĚDOMÍ A NEVĚDOMÍ.....	5
2.2. NÁBOŽENSKÉ IDEJE U ČLOVĚKA.....	5
2.3. IDEA BOHA.....	6
ZÁVĚR.....	8
LITERATURA.....	9
OBSAH.....	10